

5773

LXX. ÉV.

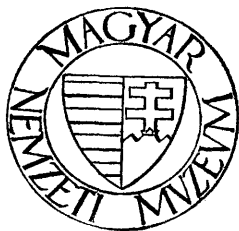
NEGYEDIK FOLYAM

1946 JAN.-DEC.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

SZERKESZTI
VARJAS BÉLA

1946. évi folyam * I.—IV. füzet.

BUDAPEST

KIADJA A M. NEMZ. MŰZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA 1947

A Magyar Könyvszemle

Szerkesztő- és Kiadó-Bizottságának tagjai

BISZTRAY GYULA, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem ny. r. tanára, DEZSÉNYI BÉLA, egyetemi magántanár, a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának osztályvezető könyvtárnoka, MÁTRAI LÁSZLÓ egyetemi magántanár, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem könyvtárának főigazgatója, TOLNAI GÁBOR egyetemi magántanár, a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának főigazgatója, TRÓCSÁNYI ZOLTÁN, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem ny. r. tanára, VARJAS BÉLA egyetemi magántanár, a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának igazgatója, szerkesztő.

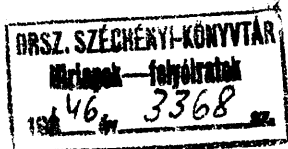

A Magyar Könyvszemle

jelen füzetének ára 40 forint (könyvkereskedésben 44 forint).

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, VIII., MÚZEUM-KÖRÚT 14—16

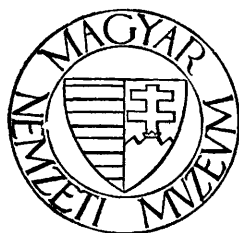
GYÖRKE JÓZSEF
(1906—1946)

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

SZERKESZTI
VARJAS BÉLA

NEGYEDIK FOLYAM. * LXX. ÉV.

1946. ÉVFOLYAM

BUDAPEST

KIADJA

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA

1947.

TARTALOM.

1. TANULMÁNYOK.

	Lap
DEZSÉNYI BÉLA: Sajtó és irodalom	46
ESZE TAMÁS: A Mercurius Veridicus kérdéséhez	25
HUBAY ILONA: Kazinczy Ferenc, a könyvbarát	37
SZEMZŐ PIROSKA: A Magyar Újság és az Új Szó	90
SZIKLAY LÁSZLÓ: Budapest olvasóközönsége 1945-ben	70
SZILÁGYI LORÁND: A 200 éves Anonymus-kérdés	5
TOLNAI GÁBOR: Györke József	1

2. KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

BUSA MARGIT: Kóbor Istók históriája	108
CSAPODI CSABA: A magyarországi nyomtatványok nyelvi megoszlása 1800-ig	98
KOZOCSA SÁNDOR: Trattner János Tamás udvari nyomdász jubileumi emléklapja	107
SCHEIBER SÁNDOR: Pápai Páriz Dictionáriuma címkéjének forrása	106
TOLNAI GÁBOR: Halász Gábor	95
TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRE: Könyvtörténeti adat a XVIII. század Rákóczi-kultuszához	104
K. WALDAPFEL ESZTER: Honti János	97

3. FIGYELŐ.

BISZTRAY GYULA—VÉCSEY JENŐ—LÁNG SÁNDOR: Az 1941. év magyar könyvészete	118
G. M.: A kötelespéldánybeszolgáltatás 1945. évi mérlege	136
GORIUPP ALISZ: Az Országos Széchényi Könyvtár Nyomtatványtára a háború utolsó évében és az ostrom után	111
MÁTÉ KÁROLY: A magyar könyvkiadás helyzete a pénzromlás idején	132
SZENTKIRÁLYI JÓZSEF: A Magyar Könyvszemle az Egyesült Államokban ..	115

4. ISMERTETÉSEK.

NAGY JÚLIA: Térképek 1936—40. Ism.: LÁNG SÁNDOR	149
RADÓ POLIKÁRP: Nyomtatott liturgikus könyveink kézírásos bejegyzései. Ism.: GÁBRIEL ASZTRIK	138

VI

	Lap
A. ROSETTI: Cele mai vechi traduceri românești de cărți religioase. Ism.:	
GÁLDI LÁSZLÓ	140
TELLER FRIGYES: Magyarország középkori hangjelzett kódexei. Ism.:	
GÁBRIEL ASZTRIK	137
VIGH KÁROLY: A tizenkilencedik század szlovák hírlaptörténete. Ism.:	
DEZSÉNYI BÉLA	146
RÉSUMÉ — EXTRACT	151
NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ	156

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

NEGYEDIK FOLYAM. * LXX. ÉV.

1946.

GYÖRKE JÓZSEF.

(1906—1946)

Fiatalon került az Országos Széchényi-Könyvtár élére és egy esztendőnél nem sokkal hosszabb főigazgatói működése után, fiatalon távozott sorainkból.

Ahhoz a két világháború közötti tudós nemzedékhez tartozott, amelynek ifjúkori képzését, szakmai előmenetelét, gazdag és nagy népeket felülmúló segítőkézzel mozdította elő a kormányzat. Ösztöndíjakban részesültek; egyetemi tanulmányaik elvégzése után — gyakran még előtte — éveket tölthettek külföldi főiskolákon. Olyan lehetőségek nyíltak meg számukra, melyekhez hasonlók magyar tudósjelölteknek azelőtt még soha.

Szerencséseknak mondhatták volna magukat e nemzedék tagjai, ha a peregrináció befejezése után nem kellett volna rádöbenniök, hogy ugyanaz a tudománypolitika, mely bőségesen gondoskodott kiképzésükről, hazájukba való visszatérésük után, itthoni tudományos működésükhöz szerény életkeretet sem tud biztosítani. Ugyanakkor, midőn az ösztöndíjak pazarul hullottak, — rátermettek mellett méltatlanok számára is — a hazatérő elitnek sem nyílt mód kinevezésre tudományos intézményeinknél. Gondtalan külszági esztendők elmúltával fizetéstelen gyakornokként szolgáltak könyvtárainkban, múzeumainkban, az öregebb tisztviselők nyugalombavonulását lesve, magánórák adásával teremtve elő a mindennapi kenyeret. Vagy vidékre mentek, óraadó helyettes tanárnak, tudományellenes légkörbe, ahol tudományos eszközök és könyvek sem álltak rendelkezésre; rálépve a biztos elkallódás útjára.

Idehaza szinte csak azok folytathatták zavartalanul hivatásuk szerint a munkát, akiknek fiatal fővel professzori kinevezés kínálkozott. Vagy a gazdag „úrfiúk“, akik évekig várakozhattak fizetéstelen gyakornokként, egyedül a tudománynak élve. Az 1934-ben megszervezett, *ideiglenes, ADOB-os gyakornoki állások*, 75 pengő 62 fillér havi fizetéssel csaknem megváltásnak tetszettek fiatal tudósjelöltjeink reménytelen helyzetében.

Györke József rövid pályája illusztrációnak kívánkozik az elmondottakhoz. Előtte van hivatali *szolgálati és minősítési táblázata*, rajta életének adatai: — A pécsi egyetemen végzi tanulmányait. Finn-ugor nyelvésznek készül. Már diák-korában belföldi ösztöndíjat élvez. 1930-ban doktorál, amikor ismét belföldi ösztöndíjban részesül. 1931-ben kijut *Tartuba*. Még ugyanabban az évben megbízott igazgatója a *tartui Magyar Intézetnek*. A fiatal Györkének tudományos rangja van odakint. Azonban az igazgatói megbízás csak titulus, az Intézet igazgatója voltaképpen magyar állami ösztöndíjas. Az első stipendiummal eltöltött észtországi esztendő után következik a második, majd a harmadik. A harmincadik életévéhez közeledő férfi számára azonban kinevezésről még mindég nem lehet szó; nincs állás tudományos intézményeinknél. Az első hivatali fogadalmat 1936-ban teszi le, éppen harmincesztendős korában. A Széchényi-Könyvtárhoz kerül, de még akkor sem végleges állásba. ÁDOB-os gyakornok lesz. 1940-ben véglegesítik. Harmincnégyéves korában végre eljut odáig, hogy múzeumi, státusbeli-gyakornoknak mondhatja magát. Két évvel később a Pázmány Péter Tudomány-Egyetemen az *Uráli szóképzéstan és szóragozástan* c. tárgykeréből magántanárrá habilitálják. Véglegesítése után, fokozatosan halad a fizetési osztályok lépcsőfokain előre. A felszabadulás, harminckilencesztendős korában, a VIII. fizetési osztályban éri.

Az ostrom után tüstént munkához látó Nemzeti Múzeum életében fontos szerep vár rá. Ott van azon fiatal tudósok között, akik Magyarország legnagyobb közgyűjteményeit igyekeznek új életre kelteni. Kezdetben az Országos Széchényi-Könyvtár keretein kívül, az egész múzeumügy megoldandó kérdései körül foglalkozdik. A Magyar Nemzeti Múzeum intézményeinek ügyeit intéző *elnöki hivatal* vezetője: elnöki tanácsos. Páratlan munkabírással, reggeltől késő estig végzi a nehéz és hálátlan munkát. Áldatlan személyi kérdések tornyosulnak elébe, a személyi problémák mellett tudományos intézményeink egzisztenciális gondjai és az alkalmazottak szociális problémái. Megfeszített erővel dolgozik, s közben fizikailag napról-napra gyengül, arca beesett, soványodik. Akkor még sejtelmünk sem volt arról, hogy a rendkívüli erőfeszítés és a rossz táplálkozási viszonyok mellett, végzetes betegség is sorvasztja különben is gyenge szervezetét.

A felszabadulást követő hónapok ideiglenességéből lassan tudományos intézményeink is kezdenek kilépni. Debrecenből a fővárosba költöző kormány egymásután nevezi ki a Magyar Nemzeti

Múzeum új vezetőit. Györke József ekkor kerül az Országos Széchényi-Könyvtár élére. 1945. június 7-én nevezi ki a miniszterelnök a Nemzeti Főtanács hozzájárulása után főigazgatónak.

Az Országos Széchényi-Könyvtár vezetése semmivel sem könnyebb feladat ebben az időben, mint volt az elnöki-tanácsosi tisztt. Györke előző hivatali helyén tanúsított eréllyel vezeti a munkát. Kinevezése idején a romeltakarítási munka a könyvtáron belül már befejeződött. Ekkor következnek a helyreállításnak — a romeltakarítástól alig különböző — fizikai teendői: a hivatali és raktárhelyiségek használhatóvá tétele, majd az óvóhelyre és a földszinti hivatali helyiségekbe menekített könyvek, hírlapok, folyóiratok és kézirat-kötetek százezreinek az emeleti raktárhelyiségekbe való felhordása. Mindenegyes alkalmazott, tudományos tisztviselők együtt az altiszti karral, kéz a kézben végzik a munkát, hogy minél előbb megindulhasson az 1944-ben megszakadt könyvtári és tudományos munka. Mintha csak versenyre óhajtottak volna kelni a szellemi újjáépítés előkészítése terén az országnak egész Európa számára példátmutató fizikai újjáépítésével.

De minek soroljam fel Györke József rövidreszabott főigazgatói pályája idején folyt munka mindenegyes szakaszát? Györke igényes, vezetői képességeit bizonyítja, hogy a Könyvtár helyreállításával, használhatóvátételével párhuzamosan, a súlyos dotációs viszonyok és az infláció nehézségei közepette is szem előtt tartotta az intézmény tudományos feladatait. Fáradságot nem kímélve szerzte meg a felszínre került muzeális értékű könyv- és kéziratanyag megvásárlásához szükséges fedezetet és megteremtette a lehetőségét a Széchényi-Könyvtár tudományos kiadványai újraindulásának. A nagy multra visszatekintő kiadványok újraindulása mellett a Könyvtár régi tervét viszi tető alá a Nemzeti Bibliográfia füzeteinek megindításával. A Könyvtár vezetésében, jövőre vonatkozó terveiben mindég a tudomány magasrendű igényessége lebegett szemei előtt. Új tisztviselők alkalmazásakor tünt ki ez legjobban: a szak tudás, a tudományos képzettség volt a felvétel első, elodázhatatlan kritériuma.

Fiatalon ment el közülünk, mielőtt a megvalósításra váró könyvtárpolitikai és tudományos céljait keresztülvihette volna. Messzetekintő feladatok megoldásához még csak hozzá sem kezdetett. Negyvenesztendőskorában, 1946. szeptember 11-én halt meg, egy esztendőnél kevéssel hosszabb könyvtárvezetői szolgálat után. De hogyha messzetekintő feladatok megoldásai nem is fűződhettek

nevéhez, emlékét mindenkor őrizni fogjuk: Györke József vezette ki Magyarország első könyvtárát a háború és Budapest ostroma során bekövetkezett esetségből és ő vezette az újjáépítést egészen addig az állomásig, midőn a rendszeres tudományos munka megindulhatott.

Tolnai Gábor